

VZÁCNOST, JEDINEČNOST A DUŠEVNÍ VLASTNICTVÍ

Abstrakt: Příspěvek je věnován pojetí vzácnosti, jedinečnosti a duševního vlastnictví. Autorův pohled je veden z hlediska platného českého práva, zejména nového občanského zákoníku z roku 2012. Téma je autorem nahlíženo rámcem informační společnosti nebo společnosti sítí. Podstatná část textu je zaměřena na kritiku některých myšlenek právně informační filozofie, které směřují proti tradičnímu uznávání nehmotných majetkových hodnot na hospodářském trhu. Obsah textu spočívá též v kritickém srovnání sovětského systému, zejména vynálezeckého práva, s některými soudobými návrhy tzv. pirátských politických stran.

Klíčová slova: přirozenost, jedinečnost, vzácnost, svobodná vůle, právo duševního vlastnictví, informační společnost, informačně právní filozofie

1. PŘIROZENOST, JEDINEČNOST A HOSPODÁŘSTVÍ

Nic na světě není nekritizovatelné. Žádný úradek lidský. Platí to i o duševním vlastnictví, právu k němu a o pojetí nehmotných majetkových hodnot vůbec. Někteří kritici, zvláště kritici práva autorského a práv souvisejících s právem autorským, ideově vycházejí z obecně známé ekonomické myšlenky přirozené vzácnosti hmotných statků jako jejich podstatné vlastnosti. Vzácnost (*scarcity*) hmotného předmětu je věcně spojena s nemožností jeho snadné replikace. O nehmotných majetkových hodnotách to samozřejmě říci nelze, neboť díky své povaze jsou kýmkoli a často i kdykoli a odkudkoli neomezeně množitelné.¹

Na chybějící vzácnosti, technicky snadno šiřitelných, ideálních statků, která by jinak vedla k nutnosti prvotního přiznávání vlastnických práv k nim za účelem vyloučení mezilidských střetů (boje o vzácnost hmotného zdroje), bývá v myslích některých lidí postavena určitá ekonomická či právně filozofická (a politická) kritika duševního (nehmotného) vlastnictví.² Přesněji řečeno kritika státního uznávání vlastnictví některých ideálních předmětů (zásadně vyjma ochranných známek, které chrání veřejnost před záměnami, nebo obchodního tajemství).

¹ V české literatuře nalezneme kritický poukaz na absenci vzácnosti duševního vlastnictví např. zde: MYŠKA, M. – KYNCL, R. – POLČÁK, R. – ŠAVELKA, J. *Veřejné licence v České republice*. Brno: Tribun EU, 2012, s. 16. Jedná se o odbornou příručku pro širokou veřejnost, mezi níž má tato ekonomická myšlenka proniknout.

² Z rozsáhlé literatury viz např. KINSELLA, N. S. *Obžaloba duševního vlastnictví*. Praha: L. v. Mises Institut Česko & Slovensko, 2011. Dále viz literaturu tam uvedenou. Anglický originál s méně útočným názvem *Against Intellectual Property* je z roku 2008. Dále viz např. BOLDRIN, M. – LEVINE, D. K. *Against Intellectual Monopoly*. New York: Cambridge University Press, 2010. Původně vyšlo v roce 2008.

Přehled filozofií duševního vlastnictví je u Drahoše; viz DRAHOŠ, P. A *Philosophy of Intellectual Property*. Farnham: Ashgate Publ., 1996.

Kinsellův závěr o tom, že vynálezce patentované techniky kopání studně může zabránit všem ostatním v kopání studní tímto způsobem dokonce na jejich vlastním pozemku (s. 26) ovšem směřuje proti základní zásadě práva duševního vlastnictví, jíž je oddělení soukromí (osobní potřeby) od trhu a hospodářství. Český ani evropský patent by v takovém případě nevyvolával žádné účinky mimo trh v soukromí. České ani evropské patentové právo se navíc vůbec netýká vynálezů pracovních (ani obchodních) postupů (způsobů činnosti či metod nebo technik činnosti). Takoveto postupy (kromě způsobů výrobních) vůbec ani nejsou patentovatelné v Evropské patentové organizaci.

Možná kritika duševního vlastnictví vedená z různých úhlů pohledu nám může vystihnout obecnější ideologický spor mezi liberalismem, který se v právu projevuje zejména privátní autonomií (omezenou ovšem prospektivní odpovědností ve smyslu *responsibility*), na jedné straně, a různými pohledy socializujícího ražení na straně druhé. V podstatě se jedná o spor mezi svobodným výkonem subjektivních absolutních majetkových práv k nehmotným hospodářským a jiným majetkovým hodnotám³ (omezeným úředními nebo zákonnými licencemi) a příkazem (politickým požadavkem) odevzdávání těchto majetkových hodnot „všemu lidu“ k obecnému prospěchu; nejlépe pohodlným způsobem v síti elektronických komunikací, která je k tomu příležitostí.

Jádro sporu spočívá v plném uznávání anebo v jen menším uznávání svobodné lidské vůle.

Platné právní řešení je pojato tak, že takovýto spor je buď do budoucna zažehnán možností stanovení úředních licencí ve veřejném zájmu i proti vůli vlastníka hodnoty anebo používáním zákonných dovolení (zákonných licencí), opět třeba i proti vůli vlastníka či bez jeho vědomí; byť jen v určitých zvláštních případech. Vedle toho samozřejmě platí právně metodické, ústavně podložené, všeobecné posuzování střetu různých právně významných hodnot, například střetu subjektivního soukromého práva k duševnímu vlastnictví a veřejného blaha (obecného dobra), což je běžné řešení typickými prostředky právní vědy;⁴ tzn. poměřováním.⁵ Dlužno proto dodat, že v obecné rovině nejde ani tak o spor právní, s jehož možnou existencí se již předem počítá a zároveň se nabízí jeho právní vyřešení, které je předem otestovatelné, a tudíž vedoucí k zásadně předvídatelnému výsledku (právnímu závěru). Podstata se týká sporu politicko-ideologického nebo dokonce světonázorového apod.

Ačkoli sovětské právní myšlení bylo již u nás zásadně opuštěno v důsledku krachu hospodářského i politického modelu na něm postaveném, různé víceméně podobné politické úvahy se opět objevují na té straně politického spektra, která je spjata například s *Internacionálou pirátských stran*, respektive s *Českou pirátskou stranou*⁶ a podobnými

³ V ideologicky vyhraněném pojetí „vzácnosti“ se u nehmotného majetku ani nemůže jednat o hodnotu, snad jen velmi krátce dočasnou, protože, co není vzácné, není v tomto materialistickém pohledu ani hospodářsky hodnotné. Krajním důsledkem tohoto přístupu je tak samo popření majetkové vlastnosti nehmotných hodnot. Soukromoprávní řád je ale u nás více než dvě stě let (a to nejméně) vybudován zcela odlišně. Nemluvě o mezinárodním i ústavním lidskoprávním řádu, tzv. o ústavním právu vlastnit majetek či o právu majetek pokojně užívat.

⁴ Dále viz autorův příspěvek *Politická svoboda a duševní vlastnictví: střet hodnot – TELEC, I. Právník. 2013, 152, č. 3, s. 209–221.*

⁵ Srov. např. TELEC, I. Váhy a meč aneb Test poměrnosti cíle a prostředku. In: R. Šínová (ed.). *Olomoucké právní dny 2008*. Olomouc: Iuridicum olomucense, 2008, sv. 1, s. 21–46. Druhé, upravené, vydání vyšlo časopisecky v *Právniku*, 2009, 148, č. 7, s. 673–704. Světová literatura k právnímu poměřování je ovšem nesmírně bohatá.

⁶ Viz např. volební program této strany pro volby do Poslanecké sněmovny v roce 2013, dostupné z: <<http://www.pirati.cz/volby2013/program>>, [cit. 5. 6. 2014]. *Česká pirátská strana* tak v politickém boji o veřejnou moc usilovala mj. o „zrušení výhradních práv výrobců nesouvisajících s tvorbou (zvláštní právo vysílatele, výrobce záznamu a pořizovatele databáze)“. Naplnění tohoto bodu volebního programu by se ale nemohlo obejít bez hospodářského převratu v určitém průmyslovém odvětví, byť by se tak mělo stát nenásilnou cestou lidovládnou. Předpokládám, že naprostá většina voličů této politické strany, jejich stoupenců a členů nevěděla, jaký je rozdíl mezi ke zrušení navrhovaným zvláštním právem k databázi a ke zrušení nenavrhovaným autorským právem k databázi. Těžko říci, jak by za účelem naplnění volebního programu tato politická strana přesvědčila desítky a desítky států světa, aby provedly změny ve svých hospodářstvích a průmyslu. Jinak by

korporacemi. Socializující myšlení o odevzdání nehmotného výsledku celku (společnosti, „všemu lidu“) je ovšem přinejmenším předčasné, protože lidé nejsou stejní (stejně duchovně vyzrálí či morálně vyspělí) tak, abychom mohli nyní zavádět „ráj na zemi“. Proto se nabízí jiná cesta, a to kultivace uplatňování svobodné vůle pomocí morálně-právních korektivů, zejména pomocí právního (a morálního) příkazu poctivosti, slušnosti, dobrých mravů, dbání pověsti apod. Například nový občanský zákoník je na těchto principech podstatnou měrou a zcela záměrně vybudován.⁷ Zdá, že někteří jeho povšechní mediální kritici tuto vítanou morálně-právní skutečnost vůbec nepostřehli.

Říkává se někdy, že soudobá informační společnost zásadním způsobem proměnila dosavadní pojetí zejména práva autorského a práv souvisejících s právem autorským. Odpověď, kterou nabízím, ovšem zní, že se tak žádným zásadním způsobem vůbec nestalo. Změnou technikálií se lidé ani obecně uznávané morální a právní zásady nijak neproměnil. Objevilo se ovšem více a snadnějších příležitostí k nemorálním a zároveň protiprávním jednáním (deliktům).⁸ Například k věcně snadnějším nepoctivým těžením z cizího úsilí, dovednosti a vynaložené práce i peněz; zejména na trhu služeb. Představít

---

totiž došlo k porušení mezinárodního práva Českem ovládaným tzv. piráty a pravděpodobně k mezinárodně odvetným opatřením proti státu, tedy i ke škodám.

Nikoli na posledním místě bychom se museli zabývat lidskoprávními následky takového převratu; totiž následky na ústavně zaručené právo vlastnit majetek či mezinárodně zaručené právo pokojně užívat majetek. Bezpochyby by tak muselo dojít i ke změně lidskoprávního řádu, tedy i k částečnému upuštění od celého vývoje zejména v Evropě po druhé světové válce spjatého s Radou Evropy.

Dlužno dodat, že tato politická korporace měla ve svém volebním programu i běžné politické cíle, přičemž s mnohými z nich by bylo lze zásadně souhlasit.

Podobně *Strana zelených* neváhala ve svém volebním programu pro stejné volby v roce 2013 uvést mj. „*Odmítáme mezinárodní smlouvy typu ACTA a TTIP*“, bod 175; viz stránky dostupné z: <<http://www.zeleni.cz/program-ppsp2013/>>, [cit. 5. 6. 2014]. Straníci, stoupenci a „zelení“ političtí ideologové zřejmě nevěděli, že zásadní obsah Obchodní dohody proti padělatelství (ACTA) v Česku vnitrostátně platí od roku 2006. Otázkou je třeba to, zda si lidé v této politické korporaci kontextuálně uvědomují negativní důsledky padělaných léků na trhu, anebo ne. Nevím, kolik běžných lidí znalo zkratku „TTIP“, proti níž hodlala politicky bojovat *Strana zelených*. Jedná se o odborně a politicky složitou mezinárodně obchodní problematiku *Transatlantic Trade and Investment Partnership*. Možná by se mohlo jednat o volební téma při volbách do Evropského parlamentu, o něž se ale nejednalo. I tak by se jednalo o záležitost značně náročnou na znalost mnohých mezinárodně obchodních souvislostí, tj. nad rámec běžného voličského přístupu i možností běžného pochopení, aniž by došlo k mediálním či volebním zkrácením či k vyloženým nepravdám z důvodů ideologických nebo politicky konkurenčních.

Obecně ovšem platí, že právní argumenty bývají příliš věcné a natolik k jádru věci směřující, že v mediálně řízených politických kampaních politických korporací jen stěží obstojí. Možná i pro nedostatek „stranických právníků“, kteří by snad mohli některé věci spolustraníkům předem vysvětlit. Politický řád se v tomto směru mívá s řádem právním i hospodářským. Podobně to zde platí o politické ideologii či o určité stranické politice.

⁷ Mohli bychom říci, že občanský zákoník vychází z moralismu všedního dne; tzn. z moralismu v běžném právním styku. Srov. ochranu slabší strany, ochranu proti lichvě, práva postižených atd., kdy základ spočívá v lidské empatii.

Ačkoli občanský zákoník nebyl pojímán ani připravován v duchu jakékoli stranické politiky, mohli bychom říci, že výše uváděná témata by mohla mít stranicko-politickou odezvu např. u *České strany sociálně demokratické*. Opak byl ale pravdou. ČSSD, která nový zákoník převážně odmítla, zjevně neuměla překonat stranickou reálnost a frakcionářství na politickém poli ve prospěch zákoníkem sledovaného obecného blaha a ochrany slabších lidí v osobních i majetkových soukromých poměrech.

⁸ V podstatě se jedná o fungování principu slasti ve spojení s rozumem. Technický rozum nabízí nebyvalou příležitost například k tržnímu narušování konkurence a k nepoctivému těžení z cizího na „síť“ za účelem vlastního vyžití. Pokušení uskutečnit skutek (hospodářský delikt) se tak stává, díky využití (spíše zneužití) rozumových schopností, podstatně snadněji proveditelné, nežli tomu bylo dříve. Není však žádný ospravedlnitelný důvod k tomu, aby morální, právní a hospodářský řád tomu ustupoval.

si můžeme již běžně zavedené fungování nového „sítového“ obchodního modelu prodeje e-knih, hudby on-line anebo poskytování audiovizuálních mediálních služeb na vyžádání (*video on demand*). Trh těchto služeb je ovšem podstatnou měrou narušován nekalou soutěží ze strany zejména provozovatelů nepoctivých úložišť elektronických dat obsahujících cizí hudbu nebo kinematografické filmy či e-knihy apod. Nikoli snad vlastní videa z dovolené typu „jak jsem spadl z kola“ apod. Na nepoctivém těžení z elektronických služeb jsou ovšem v podsvětí vybudovány celé nekalé obchodní modely za účelem nepoctivého zisku z nepoctivého podnikání některých (zejména) obchodních korporací poskytujících určité „služby informační společnosti“.

Ideologický a politický boj proti nahrávacím společnostem nebo filmovým producentům a distributorům se tak, možná bezděčně a z pouhé naivity, stává bojem za zisky jiných obchodních korporací (provozovatelů úložišť elektronických dat). Jedná se o důsledek toho, když určitá ideologie (zde informační ideologie) je prosazována v prostředí hospodářského trhu. Některé krajní ideologické cíle si v tomto směru nelze představit bez návratu ke zrušení nebo omezení hospodářského trhu a bez návratu k „zespolečnění výrobních prostředků“, alespoň v některých odvětvích a vůbec bez zásadní změny distribuce majetkových hodnot. Ostatně, nejednalo by se v podstatě o nic nového ve srovnání se sovětským systémem a Československem v letech 1948 až 1989, respektive již od roku 1945, kdy došlo ke znárodnění kinematografie (1945 až 1993). Ne nadarmo se v těchto souvislostech hovoří o i-marxismu (*e-marxism*).

Kde se jedná o hospodářské delikty na trhu, tam těžko na jejich obhajobu používat nějaké informačně ideologické fráze, ve své podstatě komunistické principy, o společenské nutnosti (tvůrčí a produkční povinnosti) odevzdávání hospodářských hodnot, třeba kinematografických filmů, „všemu lidu“ zdarma i k emoční potěše. V podstatě podle „nejvyšší zásady rozdělování“, tj. „komunistické zásady“: „*Každý podle svých schopností, každému podle jeho potřeb!*“;⁹ zde i podle potřeb emočních dojmů z bezplatného sledování filmů a zejména potřeby emočního sdílení (šíření) tohoto sledování s veřejností zdarma; tzn. bezohledně vzhledem k tvůrcům, výrobcům a poskytovatelům audiovizuálních mediálních služeb na vyžádání (nejen vůči filmovým distributorům a provozovatelům kin). Zřejmě se tak má dít v domnění, že kinematografické filmy vznikají náhodným generováním dat v počítači (a kráva je modrá, protože kráva značky *Milka* je modrá). Podobně to je u hudby, o e-knihách nemluvě.

Technicky (elektronicky) snadná dostupnost některých hospodářských hodnot komukoli, kdykoli a odkudkoli prostřednictvím sítí elektronických komunikací ještě sama o sobě neznamená, že bychom snad měli převrátit dosavadní morální, právní a zejména hospodářský světový řád. A to navíc za stavu funkčnosti a zavedenosti běžných obchodních i neobchodních modelů on-line nabízených za zásadně přiměřené spotřebitelské ceny.¹⁰

Nezapomínejme totiž na jednu věc. Základní právní zásadou práva duševního vlastnictví je oddělení soukromí (neobchodní osobní potřeby) od trhu a hospodářství vůbec.

⁹ Preambule ústavního zákona č. 100/1960 Sb., Ústavy Československé socialistické republiky, v původním znění.

¹⁰ Jistým problémem může být, že některé zahraniční služby po síti nejsou kupř. z Česka dostupné. O řadě jiných služeb to ale neplatí. Například hudební repertoár je u nás takto legálně přístupný ve velkém množství desítek tisíc titulů z mnoha oprávněných zdrojů. Nicméně nabízí se nám úvaha o možných veřejných pobídkách ze strany státu.

Je ovšem pravdou, že právní řád zná (možná diskutabilní) výjimky z této zásady, jakož i to, že tato zásada může mít poněkud odlišné zabarvení v případech jednotlivých hospodářských hodnot, které se mohou povahově lišit. V těchto případech bychom mohli hovořit až o určité podzásadě či dílčí, upravené, zásadě odvětvové. Předměty práv duševního vlastnictví, jakož i další ideální předměty, k nimž nejsou zákonem přiznána absolutní majetková práva, jsou totiž natolik rozmanité, že i uváděná zásada je v určitých případech modifikována. Týká se to případů podle autorského zákona (a mezinárodního či evropsko-unijního práva), kdy je zásada oddělení soukromí od hospodářství aplikačně podrobena tzv. Tříkrokovému testu, který se coby legální předpoklad právnosti týká i oblasti neobchodní osobní potřeby; viz např. § 29 odst. 1 aut. zák. Zákonný předpoklad tedy neplatí jen pro používání zákonných dovolení, nýbrž zasahuje i do soukromí s ohledem na oprávněné majetkové zájmy jiných a možnost běžného zhodnocování majetku na trhu (samozřejmě myšleno za přiměřenou cenu).

Vraťme se ke vzácnosti.

Určitý lesní pozemek rozložený v teplomilném biotopu se všemi jeho živými i neživými činiteli v místním i širším krajinném prostředí je povahově vskutku nesnadno replikovatelný či vůbec nereplikovatelný (nezmnožitelný, neobnovitelný). Připomeňme též přirozenou vzácností omezené nerostné bohatství, které je z toho důvodu v Česku dokonce ve vlastnictví státu.¹¹ O románu, obrazu nebo filmu („lehkých“ či „měkkých“ statcích duševních) a s nimi spojených možnostech záznamové a reprodukční techniky nic takového samozřejmě nelze říci.

Vedle ekonomické koncepce „vzácnosti“ statku, která v krajních variantách vede až k úplnému odmítání subjektivních majetkových práv k nehmotnému majetku (tedy až ke světovému převratu), se můžeme setkávat, schematicky a stručně řečeno, s přístupy utilitaristickými ve významu sledování obchodního či jiného hospodářského prospěchu (užitku) původců ideálních statků, který zároveň hraje motivační roli jako podnět k další tvorbě či jiné činnosti, a tudíž i k potencionálnímu obecnému prospěchu z nich. Utilitaristický náhled bývá v zákonodárné praxi spojován s ochranným zákonodárstvím včetně soudobého nárůstu právní represe tam, kde obchodní užitek původců je podstatnou měrou krácen těmi, kteří nepoctivě a zásadní měrou (často úmyslně, hromadně a opakovaně) hospodářsky těží z cizích výtvorů a jiných výsledků pro sebe na úkor těch, kteří do nich investovali své majetky i schopnosti.¹²

¹¹ Poukázat si můžeme na soudobé diskuse o genetických zdrojích a právu duševního vlastnictví včetně literatury k tématu. Zásadní světový souhrn viz LEWINSKI, S. (ed.). *Indigenous Heritage and Intellectual Property. Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore*. 2nd ed. Alpen: Kluwer Int., 2008.

S otázkou vzácnosti v určitém slova smyslu se můžeme setkat v souvislosti s některými biologickými materiály obsahujícími genetickou informaci a schopnými reprodukce nebo samoreprodukce v biologickém systému. Srov. patentovatelné biologické vynálezy, které se týkají biologického materiálu, jenž je izolován ze svého přirozeného prostředí nebo vyráběn technicky, a to i tehdy, jestliže se již v přírodě vyskytl; srov. § 1 a 2 zákona č. 206/2000 Sb., o ochraně biologických vynálezů a o změně zákona č. 132/1989 Sb., o ochraně práv k novým odrůdám rostlin a plemenům zvířat ve znění zákona č. 93/1996 Sb.

¹² V právu mezinárodním bývá tento přístup projevován i v činnosti Světové organizace duševního vlastnictví, odborné agentury Spojených národů, jakož i v činnosti Světové obchodní organizace; srov. např. mnohostrannou *Dohodu o obchodních aspektech práv duševního vlastnictví* (TRIPS) z roku 1994, která jako příloha *Dohody o zřízení Světové obchodní organizace* (WTO), patří mezi pilíře práva Světové obchodní organizace, (vyhl. č. 191/1995 Sb.).

Nověji, již mimo tuto mezinárodní organizaci, srov. mnohostrannou *Obchodní dohodu proti padělatelství*

Do třetice, opět velmi zjednodušeně řečeno, musíme zmínit další možný přístup. Rozumíme tím přístup přirozený, respektive přirozenoprávní, který podstatnou měrou profiluje nejen české ústavní právo (i základní práva na mezinárodní úrovni), ale i nové české soukromé právo vyjádřené občanským zákoníkem z roku 2012.¹³ Poslední naznačený pohled na duševní vlastnictví můžeme zároveň řadit i do právního moralismu. Zdůrazněna je vynaložená práce, dovednost a úsilí či píle nadaného bližního, což je povahově spojené s morálním (a zároveň právně zformovaným) požadavkem původce na přiznání (nebo uznání) prvotních majetkových práv k nehmotnému výsledku (nejen práv osobních).¹⁴ Morální význam má zejména úcta k právu a schopnosti bližního.

I tento úhel pohledu ale můžeme spojovat s přirozenou vzácností. Ovšem chápanou tak, že každý umělecký či vědecký (tvůrčí) plod lidského ducha je vzácný tím, že je svým původem i povahou jedinečný, opakovatelně nevzniknutelný, protože je osobním projevem každé jedinečné lidské bytosti nadané různými osobními vlastnostmi a schopnostmi včetně různé míry a druhu tvořivosti vyvinutého ducha; srov. § 2 odst. 2 aut. zák. Základní přístup přirozenoprávní tak bývá myšlenkově spojován s lidskou tvorbou, a to uměleckou a vědeckou, jež vede k jedinečným výsledkům. Podstata jedinečnosti (a tím i vzácnosti) umění či vědy spočívá v jedinečnosti lidské osobnosti samé, jejímž je vnějším projevem. Připomeňme si i občanský zákoník, který hovoří o jedinečnosti osobnosti člověka, a to v rámci státní ochrany lidské osobnosti a výkonu přirozených lidských práv spjatých s osobností. Oproti tomu u tvorby technické, například vynálezecké, mohou

---

(ACTA) z roku 2011, nešťastně (nesprávně) politicky odmítnutou Evropským parlamentem v roce 2012. Dále viz např. směrnici EU o dodržování (lépe o „prosazování“) práv duševního vlastnictví z roku 2004 (č. 2004/48/ES aj. včetně vnitrostátního českého zákonodárství. K tomu viz autorův příspěvek: TELEC, I. ACTA: Důvod k obavám? *Právní rádce*. 2012, 20, č. 7, s. 16–17.

Obchodní dohoda proti padělatelství představuje prohloubení (zprísnění) právní ochrany hodnot v mezinárodním obchodním režimu zejména v duchu již dříve zavedeného práva EU a USA. Tento postup ochrany majetku je ovšem nezbytný za stavu, kdy ze strany pachatelů hospodářských deliktů nebo účastníků na hospodářských deliktech dlouhodobě soustavně dochází k narušování trhu včetně způsobení veškerých dalších přímých i nepřímých ztrát s tím spojených. Trhem se rozumí například trh audiovizuálních mediálních služeb na vyžádání (*video on demand*), hudby on-line a e-knih apod. Patří sem ovšem i boj proti padělaným lékům. Účelem obchodní dohody bylo rozšířit vyšší míru ochrany hodnot i na další státy světa za účelem nastavení standardu majetkoprávní ochrany na mezinárodním trhu jednodušším mechanismem nežli v rámci WTO. Přesto by tato obchodní dohoda mohla mít alespoň nepřímý vliv i na právo Světové obchodní organizace; srov. postup zvaný TRIPS-plus.

Spoluautoři publikace cit. v pozn. 1 vyslovují povšechné pochyby o vhodnosti a účinnosti zvýšené míry právního postihu narostlých hospodářských deliktů porušovatelů práv duševního vlastnictví v prostředí informační společnosti sítí (s. 16–17). Chybí však odkaz na použité, pravděpodobně francouzské, prameny a metody měření či odhadů.

¹³ Obecně k některým otázkám přirozeného práva viz autorův příspěvek: TELEC, I. Věc přirozenoprávní. *Právník*. 2002, 141, č. 12, s. 1266–1294.

¹⁴ Právě na přednostním uznávání práv osobních, respektive osobnostních, a jistě odsouvání subjektivních práv majetkových, např. jen na jednorázovou tvůrčí odměnu, bylo založené dřívější (dnes jen ojedinělé) sovětské právní myšlení týkající se určitých nehmotných statků ve státech bývalé „světové socialistické soustavy“ a v právu zaniklé Rady vzájemné hospodářské pomoci sídlící v Moskvě. Na podobnosti bývá, možná bezděčně, založeno současné tzv. pirátské politické myšlení, respektive politická ideologie tzv. pirátských stran či podobných korporací. Srov. např. teorii československého, respektive převzatého sovětského socialistického vynálezeckého práva a její zákonodárně-politické zformování v předchozích zákonech. Opuštěno to bylo v Československu již v roce 1990.

Připomeňme si, že „Vynálezy a zlepšovací náměty slouží výstavbě socialismu, teprve jsou-li odevzdány k využití celku.“, § 1 odst. 2 zákona č. 6/1952 Sb., o vynálezech a zlepšovacích námětech. Anebo „Udělením patentu na vynález zajišťuje stát především uznání, že vynález je jeho dílem.“ (§ 8 odst. 1 cit. zák.).

nezávisle vznikat výsledky shodné. Proto je právně nezbytné zavedení formální přednosti na základě přihlašovací zásady (*first-to-file*). Vedle možné odlišné zásady prvního použití (*first-to-use*), která také sleduje právo přednosti, pouze bere jinou skutečnost za přednostně významnou.

Sama právní míra výtvoru je různá. Nejedná se pouze o jedinečnost výtvoru známou právu autorskému. Vedle jedinečnosti svou roli sehrává také osobitost (individualita) vnějších úprav výrobků, třeba spotřebního zboží, v právu průmyslových vzorů, která se týká estetických výtvorů průmyslových. Kromě toho nutno zmínit ještě původnost výtvoru, s níž rovněž operuje právo autorské, ovšem jen u některých děl (počítačových programů, fotografií a databází). V úvahu musíme vzít i další pojmové kategorie jako je shodnost, podobnost, zaměnitelnost anebo příznačnost. Právní věda osvětluje metodické uchopení těchto pojmů za účelem snížení nebezpečí svévole nebo libovůle.¹⁵

Na tom všem můžeme vidět, že celá oblast duševního vlastnictví je natolik vnitřně různorodá, že nám to znemožňuje jednoduše použít ten či onen úhel pohledu a bez dalšího jej zobecňovat. Leda v rámci tříd výtvorů nebo hospodářských výkonů. Proto je důležité rozlišovat mezi výtvoři (a dále uvnitř jejich třídy) na jedné straně a ostatními nehmotnými statky na straně druhé. Obchodní značky a další označení v tom všem hrají zcela odlišnou roli ochrany veřejnosti před nebezpečím záměny výrobků či služeb. Podrobnostmi ani dalším rozvedením se zde ale nemohu zabývat.¹⁶

Zejména v oblasti uměleckých výtvorů, tedy předmětů práva autorského, se setkáváme s celostními projevy lidské osobnosti včetně (hlavně) procítění krásy umění, například u výtvarného díla. Z toho následně vyplývá i samo poznání subjektivního soukromého práva autorského, jehož základem je přirozené lidské právo osobnostní. Vedle procítění krásy přírody můžeme právně hovořit o poznání krásy krajiny anebo také o pocítění újmy cizí jako vlastní při rozpoznávání civilního stavu tzv. jiné osoby blízké podle občanského zákoníku.¹⁷ Objektivizace tohoto osobního stavu, respektive celého

¹⁵ Viz např. TELEC, I. *Pojmové znaky duševního vlastnictví*. Praha: C. H. Beck, 2012.

¹⁶ Poukažme si však na otázku „vlastnictví práce“. Podle nového českého občanského zákoníku je práce jako zvláštní druh soukromoprávního závazku správně zákonodárně systematicky řazena mezi přenechání věci jinému; respektive na závěr příslušné části zákona. V podstatě se totiž jedná o přenechání užítku pracovní síly jinému (zaměstnavateli). V tom spočívá civilistické pojetí práce. Mám-li ovšem někomu jinému něco přenechat, musím mít nad tím vlastní moc.

¹⁷ Toto poznávací pojetí subjektivních přirozených práv (§ 19 odst. 1 obč. zák.), respektive dílem i osobních práv statusových bylo opomenuto při informačně právní kritice zákonného pojetí citu v novém občanském zákoníku vedené z důvodů informačně metodologických; viz POLČÁK, R. Pět tichých minut za Viktorem Knappem. *Právník*. 2013, 152, č. 12, s. 1236, pozn. 22. Občanský zákoník ale nebyl pojat informačně metodologicky ani jinak pozitivisticky, nýbrž právně moralisticky (i empaticky) a humanisticky v antropologickém smyslu nejen odpovědné lidské svobody, ale též lidské celistvosti, pokud to je právně možno; tzn. po všech stránkách duchovních, duševních i tělesných, což se projevilo, krom jiného, i v zakotvení takových pojmů jako je třeba párová kategorie „štěstí“ nebo „neštěstí“ apod.

Oproti zmíněnému autorovi se domnívám, že cit se do občanského zákoníku hodí právě z toho důvodu, že je jistým protikladem rozumu, přičemž některá subjektivní práva chráněná zákonem nelze bez projevení citu, například citu pro umění, vůbec poznat. Alternativou by bylo tyto gnoseologické otázky zákonem vůbec neřešit. Pokud ale bylo zvoleno zákonodárně-politické řešení, které se u (ústavně známých) subjektivních přirozených práv historizujícím způsobem dovolává poznávací funkce rozumu (např. u vědeckého díla a práva k němu), tak bylo nezbytné uvést i poznávací roli citu (např. u uměleckého díla a práva k němu). Anebo nic. – Srov. též duševní strádání jako obsah nemajetkové újmy v rámci soukromého práva deliktního apod. Běžně se také v právní praxi hovoří o citové újmě nebo o újmě emoční apod.

poznávacího procesu k němu vedoucímu je dosažena pojmem „důvodnosti“ pocitování cizí újmy jako vlastní.

Inspirován známým americkým právním myslitelem a soudcem Richardem Posnerem dovolím si literárně i obsahově rozvinout jeho myšlenku o přirozeném právu na plody práce, jemuž je podobné právo na obilí, které člověk zasel:¹⁸

Každý člověk má nezadatelné právo hospodářsky zužitkovat své umělecké, vědecké či technické výtvořky, které svým osobním přičiněním vyplodil, stejně jako má právo obchodně zužitkovat obilí, které zasel. – Anebo, naopak nechat obojí ležet ladem, je-li tak jeho svobodnou vůlí. Podobně má každý člověk právo zobchodovat třeba svou fotografickou podobu, propůjčit svou tvář, o níž se stará a v níž se projevují vrásky života, ať již reklamní kampaní anebo politice či dobročinnosti. Na stejno vyjde, zda člověk zužitkovává plody svého ducha, těla nebo vyvinuté osobní schopnosti a dovednosti, vynaložený um, práci a úsilí.

Naznačená přirozenoprávní a zároveň liberální (autonomně volní) teze není v rozporu s objektivní přirozenou zákonitostí setby a sklizně („jak zaseješ, tak sklidiš“). Obděláš-li pole nebo využiješ-li obchodně své fotografie z cest, vykonáš svou svobodnou vůli, a to pochopitelně se všemi následky. I proto je tak důležité dbát lidského práva nesouhlasit například s takovým využíváním svého plodu, ať již jím je cokoli, které by lidem přinášelo neštěstí, zmar nebo zkázu.

Spoluautoři publikace citované v pozn. 1 žel, neuvádějí poukaz na platný český právní stav, který se „vzácností“ hmotných statků a „nevzácností“ zmnožitelných hodnot nehmotných neoperuje. Platný právní stav je totiž výslovně založen zcela jinak. Totiž na ústavním i podústavním uznání přirozených lidských práv, a to v podústavním (soukromoprávním) kontextu právního moralismu vyjádřeného, krom jiného, zásadou poctivosti. Předpoklad poctivosti je podobně významným stavebním kamenem občanského zákoníku, jakým je předpoklad nevinny v zákoníku trestním. Spoluautoři zmiňované práce to ale opomněli uvést, což považuji za podstatnou chybu, má-li se jejich práce týkat platného českého práva a jeho morálního prostředí tak, jak je léta zákonodárně nastaveno a v praxi uplatňováno (a má být vyučováno jako platný morálně-právní stav). Čtenář totiž nemusí rozpoznat, co je jen určitá filozofie, světonázorový postoj či pouhá právní nebo ekonomická teorie „mimo čas a prostor“, a co je naopak platná právní norma, českým státem vynutitelná (a podobná i v zahraničí). Východisko práce by proto mělo být takové, aby bylo zjevné, co platí a zejména, proč to platí (čím je platný právní stav

---

Komentář k § 19 odst. 1 obč. zák. od Sobka a Melzera, viz MELZER, F. – TĚGL, P. et al. *Občanský zákoník. Velký komentář Sv. I.* Praha: Leges 2014, s. 260–267.

K podobným otázkám viz TELEČEK, I. O štěstí, umění, krajině a také o právu. In: B. Havel – V. Pihera (eds). *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 335–352.

Právně informační pojetí (ovšem blíže nespecifikované) občanského zákoníku nebylo zákonodárně-politicky zvoleno, i proto že ani nebylo nikým koncepčně uplatňováno (a už vůbec ne odborně diskutováno). Nebylo tak o čem ani vážně jednat. Podobné pojetí není ostatně známo ani z ciziny. Pokud by základem takového pojetí snad mělo být uzákonění absolutních tzv. informačních práv s důrazem na tato práva osobnostní, muselo by se zrušit podústavní podrobné soukromoprávní rozlišování jednotlivých předmětů soukromých práv. Ve svém důsledku by to podle všeho muselo přinést zásadní hospodářské zvraty směřující k „novému hospodářskému řádu“. – Srov. však někdejší „nový“ hospodářský řád sovětský, který v zásadě sledoval některé podobné cíle (bez ohledu na politiku jejich prosazování).

¹⁸ Viz POSNER, R. *Economic Analysis of Law*. 4th ed. § 3.3, s. 38–45, převzato od: N. S. Kinsella. *Obžaloba duševního vlastnictví*, s. 12, pozn. 15.

ospravedlňován). Kritická poznámka k platnému právnímu stavu samozřejmě vyloučena není, ovšem spíše jen jako poznámka pod čarou, a to s ohledem na praktické určení zmiňované knihy široké čtenářské veřejnosti včetně právních laiků. Čtenáři by proto měli vědět, jaký je filozofický základ platného práva, vyjádřený zejména v ústavním, občanském a trestním právu, a čím je ospravedlňován, i kdyby se snad spoluautoři kriticky domnívali, že tento základ by snad měl spočívat v něčem jiném (a v čem).

Pokud bychom filozoficky zpochybňovali absolutní majetková práva duševního vlastnictví, protože neodpovídají ekonomii vzácnosti, a odmítali nebo zužovali majetkoprávní ochranu přirozenosti lidské tvorby, respektive výtvorů (a hospodářských výkonů) ve prospěch filozoficky upřednostněné „přirozené“ touhy „společnosti“ po bezplatném vyžití se v cizích výtvorech, jež patří „všemu lidu“, protože jsou kýmkoli technicky snadno množitelné (a tedy v podstatě mají stát i mimo trh), měli bychom otevřeně říci, čím se zabýváme. Nikoli snad letitým světovým, evropským ani českým či zahraničním zákonodárstvím nebo trhem, nýbrž jednou ze společenských utopií ve stylu „ráje na zemi“, prostého hospodaření, trhu, úsilí o obživu a peněžního oběhu. Jak jsme si již uvedli, v podstatě se jedná o některé myšlenky komunistické, a to i bez ohledu na dějinnou či současnou politickou praxi s nimi spojenou. – Srov. nejen tzv. socialistické vynálezecké právo spjaté s národním majetkem, jež se projevilo politickým potlačením subjektivních patentů (dočasných hospodářských výsad jednotlivců), ale i celkový smysl sovětského přístupu k ideálním předmětům, který byl právně politicky převzat ve všech státech sovětského politického bloku; též srov. podstatu a smysl sovětské právní rodiny (oblasti) včetně československého práva před rokem 1990 a její dílčí pozůstatky v postkomunistickém právním myšlení nebo i právním řádu, které se u nás podařilo odstranit až v roce 2012 přijetím nového občanského zákoníku oproštěného od zbývajících prvků sovětského právního myšlení a sovětské právní rodiny; např. upuštěním od zásadně absolutní neplatnosti právních jednání a vůbec zmírněním této neplatnosti ve prospěch zásady, že smlouvy jsou spíše platné, nežli neplatné, což vyplývá z ústavně podepřené privátní autonomie. Něco takového ovšem bylo cizí sovětskému voluntaristicko-instrumentalistickému systému „řízení společnosti“, v němž bylo nutno podrobit lidskou vůli „společenskému cíli“ dosažení komunismu.

Civilistika a nauka lidských práv, alespoň v našem prostředí, běžně neoperují s ekonomickými pojmy, tedy ani se „vzácností“ hodnot. Právní vědě zabývající se platným právem je proto bližší právní filozofie, jež za majetkové hodnoty bere „vše“, hmotné i nehmotné. Mezi „tím vším“ ovšem zároveň soukromoprávně rozlišujeme tak, že zdaleka ne všechno, co je definičně věcí v právním smyslu (majetkem o své hodnotě), je zároveň předmětem absolutních majetkových soukromých subjektivních práv.¹⁹ Zde je ponechán veřejný diskusní prostor pro politické dorozumění, jež se nakonec projevuje formou a silou zákona či mezinárodní smlouvy. Naplňování tohoto zákonodárně politického prostoru je ale zásadně předvídatelné a zpravidla prosté excesů. Vše se totiž prvořadě odvíjí od přirozené lidské důstojnosti a jejích osobních projevů, jakož i od rozvoje hospodářství.

Další zákonodárně politický pohled je věnován hospodářskému významu vynaložených investic. Ano, mohli bychom říci, že se tím dočasně a územně omezeně vytváří „umělá vzácnost“ statků, což ale samo o sobě nemusí mít žádný či alespoň nikoli

¹⁹ Srov. pojetí českého občanského zákoníku z roku 2012, a to v systematické souvislosti se zvláštními legálními úpravami z oboru duševního vlastnictví.

převážně záporný důsledek. Nezapomínejme, že nehmotné hodnoty, byť by k nim byla zákonem přiznána (či uznána) absolutní majetková práva, zůstávají v porovnání s hmotnými hodnotami stále „znevýhodněny“. A to nejen časovým a územním omezením státní, nadstátní či mezistátní ochrany těchto práv či hodnot zohledňujícím veřejné blaho (*domain public*),²⁰ ale též tím, že účel ochranného zákonodárství spočívá v hospodaření s duševním vlastnictvím na trhu. Nikoli v jeho neobchodním využívání. U hmotných věcí a práv k nim takto vůbec nerozlišujeme. Protiprávní užívání cizího vozidla není po právu bez ohledu na to, zda tak pachatel učinil za účelem hospodářským, anebo nikoli; třeba jen na svém soukromém pozemku mimo veřejné komunikace.

Můžeme říci, že samo zákonodárné pojetí absolutních majetkových práv k duševnímu vlastnictví je tradičně vysloveně omezující. Ochrana těchto hodnot je v porovnání s hmotným majetkem výrazně restriktivní, neboť je časově zkrácená, územně zúžená a věcně vymezená zásadně jen na hospodářské využívání.

Jaké další omezení bychom měli ještě zavést?

Podle stoupenců určité informačněpolitické ideologie by se mělo jednat o „odevzdání lidu“, a to podstatným zkrácením doby trvání zejména majetkových autorských (ale nutně i dalších) práv na dobu nejvýše pěti let.²¹ Důsledkem tohoto postupu by ovšem bylo, krom jiného, nebývalé hospodářské posílení například rozhlasových a televizních vysílatelů, jejichž vlastní majetková práva k vysílání by sice byla také zkrácena, ovšem podstatná část jimi hospodářsky využívaného například hudebního nebo filmového repertoáru by byla právně volná, tudíž by nebyvale vzrostly zisky v tomto odvětví. V podstatě se tak jedná o určitou prokorporační ideologii, která v boji proti „zlým“ korporacím, zvláště těm nadnárodním, hodlá posílit hospodářské postavení korporací jiných, včetně těch nadnárodních. Málodky se lze v moderní společnosti setkat s takovou směsicí hospodářské naivity a politicko-ideologické zaslepenosti jako je tomu u některých stoupenců *Internacionály pirátských stran, České pirátské strany* anebo některých právních ideologů informační společnosti žijících snad v nějaké „virtuální realitě“ pouze u svého počítače mimo skutečnost. Dlužno ale dodat, že v „kavárenských“ či „internetových“ politicko-ideologických debatách jistě lze svobodně hovořit i o obnovení sovětského modelu třeba vynálezeckého (nikoli tedy „patentového“) práva či o jeho „zdokonalení“ na základě „historického poučení“ z možných dílčích chyb (zapříčiněných zejména „vnitřními a vnějšími nepřáteli“ a „objektivními faktory“). Faktem ale je, že takovýto systém není a s ohledem na svou podstatu a lidskou nestejnorodost ani nemůže být dlouhodobě živý, jak ukázala historická praxe a jak ukazuje i praxe dnešní (kubánská a severokorejská). Ledaže by byl uměle udržován administrativními nástroji byrokracie a politickou represí.

Na druhou stranu ovšem nelze říci, že by zrovna patentová ochrana musela být pokaždé vhodná nebo účelná.²² – Srov. hojně diskuse a nakonec právně politické odmítnutí

²⁰ Přehledově viz např. FISHMAN, S. *The Public Domain*. 5th ed. Berkeley: NOLO, 2010. Práce sice pojednává o právu USA ale v zásadě je využitelná i v českém právním prostředí.

²¹ Srov. porůznu stránky dostupné z: <<http://www.piratskenoviny.cz/>> nebo <<http://www.piratskelisty.cz/>> apod., obojí [cit. 5. 6. 2014].

²² Kriticky lze také hledět na české formální hodnocení výsledků výzkumných organizací podle počtu udělených patentů nebo zapsaných užitných vzorů, aniž by daná technická řešení, popř. výrobní postupy musely být jakkoli přínosné nebo vůbec obchodně uplatnitelné na trhu. Oborově z hlediska právní vědy viz TELEČEK, I. Problematika metodiky hodnocení výsledků výzkumných organizací v právní vědě. *Právník*. 2011, 150, č. 10, s. 945–969.

tzv. softwarových patentů v EU v době kolem roku 2005. V takovýchto záležitostech, mezi něž spadají i dílčí případy zneužití patentových práv (jako kterýchkoli jiných práv), ovšem nejde o žádnou politickou ideologii a její dogmata, nýbrž o zvážení právní a hospodářské účelnosti, respektive o běžnou obranu proti zneužití práva (jedno kterého).

2. SVOBODA VŮLE A SNADNOST

Přirozenoprávní filozofie lidských práv a právní liberalismus (autonomie vůle) sledují ochranu lidské svobody (i svobody hospodařit s vlastním) včetně svobody nesouhlasit s tím, co kdo hodlá dělat s mým výtvořem osobní povahy či jiným (investičním) statkem, i kdyby byl z povahy věci tisíckrát technicky množitelný. Věcná snadnost („nesnesitelná lehkost“) množení výsledku mé vynaložené tvůrčí a hospodářské investice ještě není důvodem pro nepřiznání jeho absolutní majetkoprávní ochrany státem. Ani snadnost krádeže odložené tašky nebo kabátu není morálním či ekonomickým důvodem, který by snad ospravedlnil odcizení. V případě veřejného zmnožení a šíření výsledku mé vynaložené nehmotné investice nebudu okraden v hmotném smyslu tohoto slova spjatého se ztrátou hmotného majetku. Díky cizímu svévolnému zmocnění se výsledku vynaložené nehmotné investice však mohou být hospodářsky zkrácen na její návratnosti či očekávatelném výnosu z ní. Mohli bychom proto mluvit o krádeži očekávání či o zmařené naději anebo o ztrátě radosti z možnosti tvůrčí obživy, k níž má člověk nadání. Nejedná se sice o krádež v hmotném smyslu, ale o jiný druh hospodářského poškození (ztráty) nepochybně ano. Morálně se proto jedná o krádež bez ohledu na to, pojímá-li ji trestní právo různými skutkovými podstatami a s různými tresty, jakož i bez ohledu na stav právního pojmosloví. Právní moralismus, o který se náš náhled opírá, počítá nejen s odsudkem nemorálního zkrácení (ochuzení) tvůrce či investora (přínejmenším o hospodářskou příležitost, o níž se přičinil), ale též bere v úvahu nespravedlivé obohacení (obchodní či jiný hospodářský prospěch) jiného hospodářského uživatele (odcizitele, „zloděje“ svého druhu); navíc třeba i konkurenta na stejném hospodářském trhu.

Již jsme si dříve řekli, že jednou ze zásad práva duševního vlastnictví, na které je dlouhodobě (tradičně) vybudováno i české právo, je oddělení trhu a hospodářství od soukromí (s někdy diskutabilními výjimkami, které ale nyní ponechávám stranou). Pro neobchodní osobní potřebu tak mohu volně užívat cizí dosud chráněná umělecká či vědecká díla včetně jejich (emočního i fyzického) sdílení technicky zahrnující i kopírování v osobním kruhu rodiny a individualizovaných osobních přátel spjatých osobním poutem, pokud tím hospodářsky nevstupuji na trh, což ale běžně nečiním a ani nepotřebuji činit, nehodlám-li v oboru podnikat nebo komukoli hospodářsky konkurovat apod. Domnívám se, že mnohá společenská (někdy i politická) nedorozumění pramení z neznalosti této právní zásady, kterou ovšem lze snadno vyčíst z českých i jiných právních předpisů, aniž bychom snad museli být právníky. Není to ale jediný případ, kdy politické nedorozumění pramení z neznalosti práva (nevědění, ač vědět můžeme a máme).

Svůj význam přitom sehrává morální kritika neúcty ke svobodně projevené (či naopak neprojevené) vůli původce statku, která je právně opřena o doktrínu lidských práv jedinice. Navíc, logicky vzato, první v řadě je tvůrce či jiný původce. Další hospodářský uživatel přichází vždy až na druhém místě poté, co již došlo k prvotnímu přivlastnění (osobní) majetkové hodnoty původcem, a to vytvořením, vynalezením či jiným zhotovením

nehmotného výsledku. – Otázku zjednaných (zakázkových) autorských děl či jiných výsledků ponechávám stranou. Řešena je běžně závazkově právně s důrazem na ochranu zadavatele (investora); tzn. jen relativně, ovšem při zachování absolutních majetkových práv neboli pomocí logické operace s cizím výkonem autorovi (původci) zachovaných absolutních práv.

Proti známé ekonomické tezi o nevzácnosti nehmotných statků pro jejich potenciální replikovatelnost a šířitelnost stavím antitezi o lidském právu nesouhlasit. A to nejen s tím, co se má dít s mou osobnostní stránkou a tělesnou schránkou (tělem), ale i s mým projevem osobní povahy; ať již je povahy všeobecné (například podpis nebo deník) anebo tvůrčí (například literárně ztvárněný deník).

Namísto ekonomického či filozofického výrazu „restrikce“, respektive „restriktivní složka majetkových práv“, s nímž bývá ve světě občas operováno,²³ stavím svobodnou lidskou vůli včetně přirozeného práva nesouhlasit s něčím za samozřejmého předpokladu, že výkon tohoto práva není nikomu na újmu; tzn., že je přiměřený. Je-li takový výkon práva na újmu, právní (i morální) řád si s tím běžně poradí.

Východiskem v řadě případů může být, mimo jiné, i mimozávazkově právní chování v duchu volního projevení veřejného souhlasu vlastníka práva apod.²⁴ A to vedle zakládání smluvně závazkových licencí nebo úředně závazkových licencí či používání licencí zákonných.

„Nerestriktivní“ neobchodní modely věcně využívající širokých technických možností „společnosti sítí“, které se ve světě prosadily, převážně používají právní nástroje neobligační povahy (privátní autonomii) včetně způsobů právních jednání vůči neurčitému okruhu osob (veřejnosti). Tyto způsoby se již staly anebo postupně stávají v určitých převážně neobchodních případech typu *Open Access* společenským standardem chování.²⁵ – Srov. např. nový český občanský zákoník a jeho založení na privátní autonomii projevující se zásadní dispozitivností právních jednání, a to nejen při zakládání závazků včetně různých způsobů uzavírání smluv, ale i mimo ně bez vyvolání jakýchkoli obligačně právních účinků; tzn. zejména v případě tzv. prostých (mimozávazkových) souhlasů vlastníků či vykonavatelů práv jako jednostranných právních jednání vylučujících protiprávnost jednání kohokoli z řad veřejnosti. Na tom nic nemění, že takovéto souhlasy mohou být vyjádřeny pod různými rozvazovacími podmínkami, např. neobchodního užívání, zákazu pozměňování, zákazu překladau apod.²⁶

²³ V české literatuře viz nejen cit. publikaci, ale též POLČÁK, R. *Internet a proměny práva*. Praha: Auditorium 2012, passim.

²⁴ Blíže viz TELEČ, I. Souhlas, nebo licenční závazek. *Právní rozhledy*. 2013, 21, č. 13/14, s. 457–462. 2. vyd. vyšlo na Slovensku; viz *Právní obzor*. 2013, 96, č. 5, s. 435–446.

²⁵ Blíže viz např. ADAMOŤ, Z. Otvorené zdroje vzdelávania a tvorba kultúry autorského práva na univerzitách. *Duševné vlastníctvo*. 2012, č. 4, s. 12–15.

²⁶ Kriticky ale třeba říci, že česká verze tzv. veřejných licencí *Creative Commons*, které patří ve světě k nejznámějším a bývají poměrně často v právní praxi používány k usnadnění právního styku, pokud jde o způsob uzavření licenční smlouvy a o všeobecné smluvní podmínky (správně obsahové náležitosti), je pojata vadně. Podstatě a smyslu *Creative Commons* a přístupu typu *Open Access* vůbec se totiž příčí právní, a potažmo i hospodářské zavazování se na základě licenční nebo jakékoli jiné smlouvy. Následně bezúplatně nabytí licence neboli pohledávky na strpění jakožto majetku (věci v právním smyslu) do jmění či kapitálu nabyvatele je zpravidla neúčelné. Navíc to vyvolává v tomto smyslu nežádoucí důsledky v právu daňovém. Daného účelu lze v těchto případech nejlépe (nebo alespoň většinou) dosáhnout neodvolatelným, event. podmíněným souhlasem jako jednostranným právním jednáním bez závazkově právních účinků projevovým vůči neurčitému okruhu osob (veřejnosti); viz stránky dostupné z: <<http://www.creativecommons.cz/>>, [cit. 5. 6. 2014].

Jistá míra právní dovednosti je k tomu všemu samozřejmě nezbytná, ale tak tomu bývá i ve zcela jiných sférách, protože právo je svým způsobem „živým organismem“; alespoň v rukou tvořivě schopného právníka, který nejenže ovládá právnícké řemeslo, ale zároveň projevuje i cit pro spravedlnost a je dostatečně zorientovaný v současné realitě včetně hospodářství.

Poněkud odlišné pojetí, které podle mého názoru nedoceňuje soukromoprávní roli privátní autonomie, konkrétně jednostranného souhlasu, při naplňování lidské svobody, čtenář nalezne v publikaci citované v pozn. 1.²⁷ Privátní autonomie ovšem předpokládá schopnost využití (zdatnost) ze strany veřejnosti. Státní soukromoprávní zákonodárství může posloužit jen jako svého druhu „nápověda“ anebo „záchranná síť“ pro případ naší neschopnosti, zapomnětlivosti či nezorientovanosti v určité společenské stránce života. – Srov. § 2376 odst. 2 a 3 obč. zák. (dříve § 50 odst. 2 a 3 aut. zák. z roku 2000), který se týká licenčních smluv pro případ tzv. nekomunikativních smluv, kdy strany možná ani nevěděly, co si vůbec mají svobodně sjednat a kdy jim proto stát svým zákonem podává záchrannou síť tak, aby i přesto jejich volní projevy byly alespoň minimálně platné a nikoli neplatné. Stát přitom zároveň chrání potencionálně slabší stranu, a to i před možnou neodborností protistrany, která zpravidla bývá hospodářsky silnější.

3. KRITIKA INFORMAČNĚ PRÁVNÍ FILOZOFIE²⁸

Kriticky cílený osten si bere na mušku hodnotovou bezobsažnost formalistických informačně právních pohledů na právo a spravedlnost. Předeseílám, že sama kvantifikace právních norem je bezpochyby jedním z možných hodnocení práva i jedním z vědeckých přístupů k němu, jenž má své vymezené dílčí vědecké místo. K potížím dochází teprve tehdy, jestliže je „vymezené“ místo překračováno s cílem až zobecňujícím.²⁹ Obě dvě

²⁷ Spoluautoři zřejmě vyšli z otrockého, právně pojmově vadného, překladu anglického slova *licence* ve významu majetkového práva, které je součástí jmění, respektive kapitálu, popř. obchodního závodu nabyvatele této pohledávky na plnění majetkové povahy v podobě strpění výkonu práva duševního vlastnictví jinou osobou. Nutno říci, že s tímto pojmově vadným, neodborným, překladem se můžeme setkávat i jinde. Ve většině případů typu *Open Access* se ale svým účelem nemá jednat o hospodářské následky, které jinak nutně přinášejí majetkoprávní závazky mezi stranami. Proto bývá namísto pouze jednostranný souhlas bez obligačních právních účinků. Opačný, totiž majetkoprávní, přístup k českému zavedení (české verzi) *Creative Commons*, vyjádřený např. v knize MYŠKA, M. – KYNCL, R. – POLČÁK, R. – ŠAVELKA, J. *Veřejné licence v České republice*, je proto od počátku právně koncepčně vadný směřující zcela (nebo převážně) proti podstatě a smyslu tohoto celého snažení. V zásadě se jedná o nepochopení věci.

²⁸ Upřesňuji, že se jedná o kritiku toho myšlenkového proudu, který nerozlišuje mezi obsahem, druhem a určitým jednotlivých „informací“. Vyplývá to ostatně z dalšího textu samého.

²⁹ O takový případ by se mohlo jednat v příspěvku Cvrčkové na téma *Právní řád a neodpovědné právní experimenty*, v němž jeho autor podrobuje informačně právní kritice návrh, později přijatého, nového českého občanského zákoníku, jenž se mu informačně právně jeví „neodpovědným právním experimentem“; viz BĀRĀNY, E. et al. *Právo a jeho prostředie*. Bratislava: Ústav štátu a práva SAV, 2011, s. 33–47. V Česku vyšlo časopisecky pod názvem *Návrh nového občanského zákoníku (z hlediska jazykového a legislativně technického)* v *Soudci*. 2011, 13, č. 4, s. 7–13.

Otázkou ovšem je, nakolik se v tomto případě jedná o bezhodnotový přístup jednoho scientisticky orientovaného proudu právní vědy, jestliže pod „informačním aspektem“ cit. autor uvádí kupř. kritiku „návratu k překonaným právním institutům“ (s. 47), aniž by je ovšem konkretizoval a porovnal s dnešním kontinentálně evropským standardem; tzn., že autor kritizuje návrat k těm institutům, které trvale patří do osvědčené a tradiční soukromoprávní sféry vyspělých a právně civilizovaných států nedotčených sovětskou právní rodinou a bolševickou stranickou ideologií a které byly v Československu politicky úmyslně, voluntaristicko-instrumentu-

vytčené námitky se přitom navzájem doplňují a prolínají stejně jako i samy kritizované myšlenky.

Předesílám, že pojem „subjektivních práv k informacím“ anebo „absolutních práv k informacím“, s nímž občas pracuje informačně právní filozofie,³⁰ ve své podstatě, smyslu a obsahu představuje hrubé právně pojmové zjednodušení, které *de lege lata* postrádá civilistické odůvodnění, jež podrobněji rozvádím dále.³¹

Z právně (i obecně) filozofického hlediska obecná přístupnost informací samozřejmě patří mezi obecná dobra, která všichni požíváme. Jedná se ovšem – na rozdíl například

---

talisticky, „překonaný“ coby „buržoazní právo“ zjednodušeným komunistickým („socialistickým“) právem za účelem budoucího „odumření práva“ ve vizi komunistické společnosti v duchu marxismu-leninismu, dříve i stalinismu. Právně informační přístup citovaného autora tak vybočil ze sféry scientisticky laděné právní vědy, kterou autor vtáhnul do hájemství právní politiky (a politiky vůbec). Škoda, že citovaný informačně právní kritik právně politické obnovy českého soukromého práva neřekl, jaké – podle všeho – „buržoazní přežitky“ měl na mysli, jejichž právně civilizační obnovení by bylo „neodpovědným právním experimentem“ a proč by tomu tak mělo být v porovnání s jinými zeměmi (vyjma „počtu slov“). Dvojitá škoda, že svá slova informační kritik nevyřkl již před čtrnácti lety, kdy bylo možné je vědecky zohlednit při komisionálních přípravách nového občanského zákoníku, zejména v rámci prováděných civilistických komparací. Uvědomme si, že ještě zjara 1990 naprostá většina právníků u nás nic nevěděla o obchodních společnostech, nadacích nebo o směnkách či cenných papírech vůbec. Vyjma starých pamětníků „buržoazního práva“. Vždyť ani pojem nájem nesměl být používán! Natož pacht, který se vymykal zemědělské politice KSČ, převzaté od Vsesvazové komunistické strany (bolševiků), VKS(b). Vyloučen byl i právní pojem závazku; tedy kromě mimoprávních „socialistických závazků“, kde tento pojem přetval.

³⁰ Např. viz POLČÁK, R. *Internet a proměny práva*. Praha: Auditorium, 2012, passim. *Vývoj práva duševního vlastnictví prospívá jen parazitům*. Muni.cz, 2012, duben, s. 6. Cit. autor pléduje proti „restrikci“, za níž považuje požadavek souhlasu „vlastníka“ informace (tj. privátní autonomii), před něž staví „užitek“ (včetně užítka emocionálního), jenž má být zájmem původce informace. Domnívám se ale, že nelze na věc apriorně pohlížet filozoficko-schematicky a upřednostňovat ten či onen hodnotový úhel. V podstatě svobodu jedince, anebo „zájem společnosti“. Právo (a spravedlnost) vždy spočívá v nalézání vyváženosti podle konkrétních (anebo alespoň typově vymezených) okolností případu. Ze zákonodárství i aplikační praxe je známa celá řada případů, kdy jinak „nedotknutelná“ privátní autonomie vyznačující se svobodnou vůlí odůvodněně (spravedlivě) ustupuje jiné kolidující hodnotě (nejen užítku); viz např. soustavu zákonných, popř. nucených licencí, které nastupují na místo licencí smluvních („restriktivních“ souhlasů) z důvodu upřednostněného obecného zájmu. Určitý společenský model překonání „restrikce“ (tj. privátní autonomie) u nás zaveldi komunisté v letech 1953, respektive 1965, když v československých autorskoprávních předpisech uzákonili možnost úředního udělení nucených souhlasů s užitím díla ze strany politika (komunistického ministra školství a kultury); tzn. i proti svobodně projevěné odlišné vůli autora, který přestal být plným „pánem svého díla“. Hned po politickém převratu roku 1989 byl zákon změněn a tato možnost vzniku závazku byla opuštěna.

Předpoklad souhlasu nositele práv vadí též pirátským politikům s ohledem na tvrzenou legální nedostupnost děl; viz např. MICHÁLEK, J. Co pirátům vadí na copyrightu a jak by se měl změnit. *Pirátské noviny*, 12. 7. 2012, dostupné z: <http://piratskenoviny.cz/?p_id=697048>, [cit. 17. 9. 2012]. Cit. politik byl prvním místopředsedou *České pirátské strany* a členem, orwellovsky znějící, stranické „komise pro kopírování a internet“. Na druhou stranu lze obecně souhlasit se „zlatým pravidlem copyrightu“, podávaným touto politickou stranou, totiž „motivovat autory, aby tvořili co nejvíce kvalitních děl, ze kterých mají všichni lidé prospěch, a zároveň co nejméně omezovat lidé ve svobodném přístupu k dílům.“, ibidem. Jak tohoto cíle dosáhnout u autorů z povolení, ale již strana nic neříká.

³¹ Na druhou stranu nelze upřít, aby se právně informační filozofie zabývala věcmi mimo platný právní řád, které by tematizovala a teoreticky uchopila. Od toho je ostatně filozofie, jichž mohou být a jsou celé řady, aniž by se nutně vázaly nebo byly jakkoli spojovány s právem, které zrovna platí. Proto si lze myšlenkově představit i právně informačně kritické hodnocení platného práva, třeba občanského zákoníku nebo autorského zákona či mezinárodních smluv. Na druhou stranu ale nelze nevnímat, že právně informační teorie (stejně jako kterákoliv jiná právní filozofie) může mít vliv na stav právní nauky neboli na vytvoření právní doktríny; srov. např. § 10 odst. 2 nového občanského zákoníku anebo význam právní doktríny v mezinárodním právu veřejném. Můj kritický postoj k právně informační filozofii je proto veden ze zorného úhlu jejího možného vlivu na výklad a použití platného práva, byť sám právní řád k tomu našťastě nedává velkou příležitost.

od zdravého životního prostředí – o obecné dobro společenského původu. Proto je také nutno brát společenský (potažmo i právní) ohled i na původce informace; zvláště tehdy, může-li být tvorba informací zdrojem lidské obživy a povoláním. Společenský ohled na morální a materiální zájem původce informace tak vede k instituci souhlasu původce s obchodním či jiným hospodářským využíváním informací na trhu těmi, kteří z informací hospodářsky těží (a s jejich zveřejněním). Takovýto model není ani „starý“, ani „nový“, nýbrž realistický v pozemských poměrech a zásadně vyvážený včetně stanovení právních možností, jak eventuální nesouhlas původce informace překonat s cílem veřejného prospěchu. Vše proto zůstává otázkou míry a způsobu proprietárního ovládnutí oběhu informací, což odvisí i od druhu informací svázaného s jejich původem. Aniž bychom nutně aplikovali britskou autorskoprávní doktrínu úsilí, dovednosti a práce (*effort, skill and labour*), známou u nás v právu proti nekalé soutěži, musíme poznamenat, že úcta k původcově vynaložené pracovní síle je základem etiky duševního vlastnictví.

V souvislosti s *Obchodní dohodou proti padělatelství* (ACTA), s jejímž uzavřením Evropskou unií nesouhlasil Evropský parlament v létě 2012, se na veřejnosti opětovně vyskytly v zásadě dva odlišné úhly pohledu. Ponecháme-li stranou většinu lidí, které to je v podstatě jedno.

Jedna skupina lidí říká, že se jedná o boj o peníze mezi filmovými a nahrávacími studii a provozovateli internetových služeb. Druhý obecně známý pohled se politicky zaštiťuje svobodou internetu a projevuje se i politickým bojem o její zachování, zvláště mezi drobnými zákazníky internetových služeb, tlačnými státy či mocnými, začasto nadnárodními, korporacemi.

První pohled mi je bližší, i když je hrubě nepřesný. Na druhou stranu, svoboda informací je hodnotou, kterou je třeba hájit. Potíž je ale v tom, co všechno považujeme za „informaci“ neboli česky řečeno za „zprávu“.³² Informací jsou zprávy o počasí, dopravě, politickém, hospodářském, náboženském a kulturním dění, právní normy či údaje o správě veřejných věcí apod. V podstatě se jedná o „klasickou“ politickou svobodu slova včetně volného oběhu a společného sdílení názorů na věci veřejné a o moderní právo vědět o veřejných záležitostech (právo na přístup k údajům o veřejných záležitostech). K tomu se druží i právní princip dobré správy veřejných věcí, jehož podstata spočívá mimo jiné v průhlednosti správy. Internet je pouze jedním z technických prostředků. Nic více.

Někteří fanoušci internetu ale považují za „informaci“ i film nebo hudbu. Podle nich není rozdíl mezi tvůrčím uměním ducha a odjezdy autobusů či vlaků! Filmy a hudba patří mezi „elektronická data“ v počítači nebo na síti. Technicky, informaticky, i veřejnoprávně komunikačně ano.³³ Morálně, mezinárodně, ústavně a soukromoprávně naštěstí

³² Podle standardního technického výměru znamená informace „sdělované znalosti“ či „(obecnou) zprávu užívanou k vyjádření informací při procesu komunikace s cílem zvýšit znalosti“. „Informace se týká faktů, pojmů, předmětů, myšlenek, procesů atd.“; viz ČSN ISO 5127 *Informace a komunikace. Slovník*. 2003, bod 1.1.3.08, 1.1.3.09, s. 12. Široké právně informační, filozofické a ideologické používání pojmu informace je proto v rozporu s mezinárodní i českou technickou normalizací.

³³ Srov. např. účelový výměr „datové zprávy“ podle zákona o elektronickém podpisu (zák. č. 227/2000 Sb.). Kupř. zvukově obrazový záznam (např. hudební videoklip) v tomto účelovém smyslu není ničím jiným nežli „elektronickými daty“. Informaticky (tj. technicky) i účelově právně to je nepochybně správné a věcně (technicky) výstižné.

Právní a morální problém vzniká až tehdy, jestliže stoupenci informační ideologie a někteří politici naznačené

nikoli. Státy se tohoto rozdílu drží. Dovolávání se ústavní svobody informací je pak falešné, protože u filmů a hudby jakožto výsledků hospodářských a tvůrčích investic, zásadně nejde o žádný volný oběh zpráv či politických názorů apod.³⁴

Tomuto módnímu přístupu, žel, nepřímo nahrává hodnotově neutrální, chladně racionální, informační teorie práva (blízká technické právní informatice), jež je jednou z pozitivistických právních teorií. Tato právní teorie, založená na obecné teorii informací, občas pracuje například s již zmiňovaným právně teoretickým pojmem „absolutní práva k informacím“, čímž ale celou záležitost právně zamlžuje; byť by se snad na první pohled mohly tyto úvahy jevit jako „moderní“ přístup k právu.

Předměty, které bychom snad mohli nazvat „informacemi v právním smyslu“ (tedy nominálními informacemi), tvoří čtyři ze sedmi, popřípadě osmi (uvažujeme-li ještě zvláště o investicích v mezinárodním smyslu) tříd právních předmětů, a to podle civilistické koncepce hodnotově hierarchizovaných soukromoprávních předmětů.³⁵ Vytknutá zvláštní „informační skupina“ (tj. nehmotné statky) je ale zjevně vnitřně nesourodá. Obsahuje totiž povahově neslučitelné „informace“ (hodnoty), které jsou od lidské osobnosti:

- a) oddělitelné, např. označení domény v síti elektronických komunikací (vadně překládáno jako doménové „jméno“),³⁶ zvukově obrazový záznam či denní zpráva jakožto nehmotné věci v právním smyslu,

---

či podobné účelové pojetí právně politicky zobecňují. Nejde pak o umění, nýbrž o „elektronická data“. Řekl bych, o jakousi zvlášť „technického“ rozumu a o jeho převládnutí nad citem nejen pro umění, ale i pro spravedlnost a o jeho převládnutí nad poctivostí.

³⁴ Viz k tomu TELEČ, I. Není informace jako informace. In: P. Blaho – A. Švecová (eds). *Hodnotový systém práva a jeho reflexia v právnej teórii a praxi. Zbor. 2. diel* Trnava: Trnavská univerzita – Veda, 2013, s. 930–947.

³⁵ Ústavně konformní hodnotovou hierarchii soukromoprávních předmětů (objektů) absolutních soukromých práv, která je souladná i s novým českým občanským zákoníkem, si můžeme přehledně podat následovně:

1. předměty přirozených lidských práv spjatých s osobností (všeobecného práva osobnostního):
  - a) lidská osobnost po všech stránkách, např. jméno, život a zdraví, důstojnost, soukromí atd.,
  - b) lidské tělo a jeho část, kupř. ruka, včetně lidských pozůstatků (lidského těla a jeho částí do pohřbení) a lidských ostatků (lidských pozůstatků po pohřbení),
  - c) lidský projev všeobecné osobní povahy, např. hovor, způsob chůze, deník či podpis,
2. předměty (přirozeného) práva osobnostního a práva majetkového, např. práva autorského;
3. lidský projev tvůrčí osobní povahy, např. umělecké či vědecké dílo nebo vynález,
  - d) předměty práva majetkového, např. vlastnického:
    - e) živé zvíře, např. pes,
    - f) ovladatelné přírodní síly, např. elektrická energie,
    - g) věc v právním smyslu:
      - i. hmotná, např. pozemek nebo židle,
      - ii. nehmotná:
        - právo, např. licence jakožto pohledávka na strpění výkonu cizího práva duševního vlastnictví,
        - jiná nehmotná věc bez hmotné podstaty, např. zvukový záznam.

Vedle toho zůstávají některé soukromoprávní předměty v podobě nehmotných věcí v právním smyslu, k nimž v současnosti nejsou na českém území (a zpravidla ani v cizině) zákonem přiznána absolutní majetková (ani osobnostní) práva; např. prosté zprávy (pouhé informace), prostá zevnější označení jako obchodní štíty, obchodní či tovární značky (např. vozidlo) anebo označení domén (přeměněné internetové adresy) v síti elektronických komunikací aj., jejichž soukromoprávní ochrana je na českém území (a zpravidla i v cizině) stanovena jen nepřímo v rámci ochrany obecného dobra hospodářské soutěže. Vedle toho nám zákon nabízí posesorní ochranu držby nehmotné věci. Někdy se pro tyto předměty pod německým vlivem používá pojem „nemanželské děti duševního vlastnictví“. Ačkoli každá hmotná věc je předmětem věcných práv (není-li věcí ničím), nikoli každá nehmotná věc v právním smyslu je předmětem věcných práv. Platí zde totiž *numerus clausus* vymezený zákonem přiznáním absolutních majetkových práv k ideálním předmětům.

- b) neoddělitelné, např. jméno, důstojnost, soukromí, hlas nebo vlastnoruční podpis či výtvarné dílo umělecké anebo vynález; taktéž nepřenositelný osobní údaj ztotožňující určitého člověka.³⁷ V těchto případech se povahově nejedná o věci, a to ani o věci v právním smyslu nového občanského zákoníku.

Humanistické hledisko oddělitelnosti ideálního předmětu od člověka povahově předurčuje zcela odlišný právní oběh různých „informací“ (nehmotných hodnot), jakož i odlišný způsob a míru jejich právní ochrany.

Některé právně informační přístupy, známé i z části politické praxe, kladou někdy až nadměrný důraz na politické občanské právo šíření informací (jinak žádoucí), které neústrojně vyjímají z ústavního kontextu vyvážených práv a svobod. Jsou to přitom právě práva k určitým „informacím“ (duševnímu vlastnictví), která výrazně, byť dočasně a jen teritoriálně, ústavně omezují ono politické občanské právo šíření „informací“.

Nelze se proto zbavit pochyb o někdy ne zcela jasné hranici mezi právně informační filozofií jako scientisticky laděným myšlením a politickou ideologií spojenou i s určitou politickou praxí; např. tzv. pirátských politických stran a jejich sympatizantů.

Navíc, právní ani jiná odborná praxe se neobejde bez hodnocení „informací“. Připomenout si můžeme například průmyslově vzorové hodnocení vzhledu výrobku, třeba tvaru karoserie vozidla, pro průmyslověprávní nebo nekalosoutěžní účely. Podle informační teorie práva je ovšem design „informací“! K čemu je takovýto teoretický postoj v praxi dobrý, nevím. Leda snad jako nepřímý a možná bezděčný teoretický návod (pokušení) k obchodnímu „sdílení informací“ (designů) bez ohledu na vůli vlastníka dočasného a územně omezeného průmyslového vzoru. A bez zřetele na jeho legitimní zájem na návratnosti tvůrčí i hospodářské investice, kterou vlastník vynaložil do vývoje třeba nové karoserie automobilu, jejímž zveřejněním obohatil lidstvo. A proto pro sebe od státu získal dočasnou a územně omezenou průmyslověprávní výsadu průmyslového vzoru pro obchodní účely. Vynaložení další investice předchází návratnost předchozí investice a celý hospodářský cyklus se jednoduše opakuje. Co je na tom ideologicky nepřijatelného?

Další výše zmiňovaný výklad o útlaku ze strany států a obchodních korporací je hodně ideologizovaný, a to v politickém smyslu až krajní levice. Probleskují v něm i staré nerealistické myšlenky komunistické o materialistickém „ráji na zemi“. – Opakovaně vzpomeňme na sovětské (a tudíž i československé) „socialistické vynálezcecko právo“, které znárodňovalo vynálezy a zásadně odmítalo patenty (obchodní výsady).

Nechce se přitom všem vědět, že zrovna autorský zákon je postaven na ochraně hospodářsky slabšího výtvarníka, spisovatele, tanečníka či hudebníka před „zlými“ korpo-

³⁶ Právní pojem „jméno“ je totiž spjat s osobou, nikoli s věcí. Věci nemají jména (ponecháme-li stranou jejich personifikaci), nýbrž názvy či označení, jak ostatně odpovídá zavedenému českému legislativně-právnímu pojmosloví. Ani samotný anglický výraz „name“ nemusí být pokaždé překládán jako „jméno“. Záleží od (právního či jiného) významu slova. Škoda, že na tuto právně překladatelskou (významoslovnou) chybu neupozornila česká informačně právní filozofie. Do odborného právního jazyka legislativního nelze bezmyšlenkovitě přejímat technické výrazy a jejich technické české překlady; viz též infromatický výraz „jmenný prostor“ (*namespace*) a jeho nevhodné právní používání, kdy se o žádné spojení s osobou (a jejím jménem) rovněž nejedná.

³⁷ Ovšem jen do té míry, pokud můžeme o osobním údaji hovořit jako o předmětu soukromého práva, což odvisí od jeho povahy, respektive druhu. Osobní údaje jsou totiž různé právní povahy.

racemi. Zákon od roku 2000 též počítá s kolektivním vyjednáváním mezi správci práv a veřejnými uživateli, a to i s pomocí mediátora ve zvláštním postavení oproti pozdější obecné mediaci. Mnozí živnostníci v internetových službách se tomu ale dlouhodobě vyhýbají. Proč vyjednávat o cenách licencí? Proč mít transakční náklady, když si můžeme vytvořit vlastní obchodní svět s cizím? Anebo podsvětí?

Zjevné je, že někteří příslušníci jedné skupiny podnikatelů (živnostníků) na trhu „informačních služeb“, a to poskytovatelů elektronických ukládacích (hostingových) služeb, chtějí pro sebe získat nepoctivé hospodářské výhody. Proč by ale měla být zrovna tato podnikatelská skupina zvýhodněna ve srovnání s ostatními obchodníky s „informačními službami“? Třeba ve srovnání s knižními nakladateli včetně zpřístupňovateli e-knih anebo výrobci zvukových záznamů hudby? Knižní obchodník s „informací“ získává pro své obchodní účely autorskoprávní nakladatelskou licenci. Neknižní obchodník se stejnou „informací“ téhož obsahu a významu, který je činný po síti (on-line), chce však být na trhu zvýhodněn oproti předchozímu konkurentovi (nejde-li o licencovanou e-knihu). A to jen proto, že takovýto obchodník podniká elektronicky po síti tak, že buď sám zpřístupňuje cizí výsledky veřejnosti za účelem svého zisku, anebo tak nechává „samoobslužně“ činit jiné? Oba obchodníci si jsou navzájem hospodářskými konkurenty. Dochází tím k veřejné poruše volného trhu, a to jen proto, že jeden z podnikatelů prosazuje jiné ideologické postoje a hraje na touhu po snadné (poněkud líné) a bezplatné zábavě svých zákazníků.

Nelze se pak divit vyspělým státům světa, když džbán trpělivosti přetekl.

Chápu ale i rozhořčené zákazníky, jestliže by po nich někdo chtěl, aby za svou hračku, kterou technicky snadno získali na trhu, zaplatili. Nežijeme však v komunismu.

Stále ještě platí „každému podle jeho práce“, nikoli „vyšší“ komunistické „každému podle jeho potřeb“; např. podle jeho potřeby zábavy či jeho potřeby potěšení. Hledisko záslužnosti, pracnosti pro jiného či pro veřejné blaho, totiž vylučuje či omezuje hrozbu sobectví „vlastní potřeby“.

Můžeme něco podstatného doplnit na závěr?

Základní teze o lidské přirozenosti a jedinečnosti, o účtě k právu i hospodářství již byly vysloveny. Můžeme proto jen zopakovat, že nové technikálie nejsou žádným ospravedlnitelným důvodem pro převrat hospodářství nebo pro změnu morálky založené na účtě k cizímu. Zároveň ale můžeme říci, že právě nové technikálie vydatně přispěly k dalšímu obnažení stinných stránek naší lidské podstaty.

prof. JUDr. Ivo Telec, CSc.

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Ivo Telec

Scarcity, Uniqueness and Intellectual Property

Abstract: The paper is devoted to the concept of scarcity, uniqueness and the intellectual property. The author's view is maintained in the terms of the recent Czech law, in particular the new Civil Code of 2012. The theme is analyzed with respect to information society or network society. A substantial part of the text focuses on criticism of some ideas of the legal information philosophies directed against the traditional recognition of the intangible assets in the economic market. The content of the text is also dealing with a critical comparison of the former Soviet system, in particular the rights of the inventor, with some contemporary meanings of the so-called pirate political parties.

Key words: naturality, uniqueness, scarcity, free will, intellectual property law, information society, information legal philosophy